

Udgangspunktet er de farveprøver, danske farvere i 1700-tallet indsendte til Kommercekollegiet for at opnå privilegium til at slå sig ned som mestre. Adskillige sådanne farveprøver gengives i bogen i meget delikate, smukke og (korrekte?) farvegengivelser.

Bogen giver videre mange illustrerende eksempler på enevældens manufakturpolitik og på betingelserne for håndværkernes arbejde. Tidens rastløse eksperimenteren og arbejde med nye metoder er karakteristisk også for farverfaget; såvel regeringens støtte til eksperimenterende håndværkere som disse håndværkeres ofte dårlige afsætningsmuligheder fremlægges. En bestemt farver, Nicolai Christian Wiborg (nok i sin ihærdighed og dygtighed ikke helt typisk for tidens gennemsnits-håndværker, men nok idealet for regeringens stræben), præsenteres, og hans arbejder og farveanalyser gennemgås. Også den stordrift (»plantage«-drift) flere farvere kastede sig ud i for dels at fremskaffe de bedste farveplanter dels producere i tilstrækkeligt omfang til at import kunne undgås, belyses.

Tidligere litteratur om disse emner har normalt fokuseret på forholdene i København; her fremlægges også materiale om provinsfarvernes forhold – og om, hvor dårlig kontakten ofte var til kolleger og regering i København.

Bogens sidste halvdel rummer en gennemgang af periodens almindeligste farvematerialer og eksperimenterne med dem, og den afsluttes med nogle farveopskrifter fra såvel faglitteratur som aviser fra tiden.

Bogen henvender sig, med sit emne og sit hidtil delvis ubehandlede stof, til historikere, farvere og lignende fagfolk. Desværre bærer fremstillingen præg af en vis usikkerhed over for brugen af det arkivalske materiale; den er i hele sin form refererende mere end bearbejdende. Dette giver måske en

skævhed i fremstillingen: for amatører forudsættes for meget bekendt, for faghistorikere havde en højere grad af perspektivering været ønskelig. Bogen er kort, måske altså for kort. Dog er det væsentligt, at materialet nu er præsenteret; så kan der altid arbejdes videre med det. Bogen giver i hvert fald et spændende supplement til farveriets historie i Danmark.

Birgitte Kjær

Jens Sigsgaard og Ib Varnild (red.):
»Det legede vi med ...« *Gammelt legetøj i Danmark*. (Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1982). 336 s. ill., 358,- kr.

Bogen prætenderer med sin titel og sit udstyr at være »bogen« om legetøj i Danmark, at præsentere læseren for legetøjet fra en lang, uspecificeret fortid. Konkret bliver det især til en fremlæggelse af legetøjet i forrige århundrede og begyndelsen af dette, som det bruges hovedsagelig i borgerskabet. Der redegøres kun ganske kort for disse afgrænsninger, der er materialebestemte; på den ene side stammer det legetøj, der præsenteres i bogen, i vid udstrækning fra museumssamlinger, og dér er det især det bedste, der er bevaret, altså borgerskabets; på den anden side sker der en enorm forøgelse i mængden af legetøj i løbet af forrige århundrede på grund af dels industrialiseringen af legetøjsproduktionen, dels ud fra de voksnes voksende ønske om at udfylde en stadig længerevarende barndom med legetøj. Inden for disse tids- og materialeafhængige begrænsninger fremlægger bogen i essays med hver sine forfattere så forskellige lege- og legetøjstyper fra stort set perioden 1850-1950. Den store kobling med samfundsudviklingen, med ændringer i familielivet, i opdragelses-

mønstre o.s.v., altså baggrunden for, at legetøjet dels udformes på bestemte måder, dels ændrer form, behandles derimod ret kursorisk.

Der indledes med en kort artikel af Jens Sigsgaard om børns oplevelser ved leg og legetøj, et kapitel, man i netop denne bog gerne havde set længere; de ting, børnene lærer ved legene med legetøjet, er jo netop det væsentligste bag tanken med at give børnene legetøj, og det havde været glædeligt at få præsenteret en mere uddybet helhedsopfattelse som baggrund i en bog af denne type. Sigsgaards indledning er imidlertid spændende og lader måske læseren forvente mere af bogens fortsatte indhold, end den holder.

Næste kapitel indeholder stort set en præsentation af det hjemmelavede legetøj, der var normen for langt størstedelen af landets børn, der kun sjældent fik det dyrere industri-legetøj. I denne sammenhæng behandles også de frie lege mellem børn. Kapitlet anvender en masse erindringsstof, men fremlægger det ret ubearbejdet.

De næste kapitler behandler først pigelegetøjet, siden drengelegetøjet. Pigelegetøjet gennemgås i et stort kapitel om dukker og dukkeilbehør, dukkehuse, dukkekøkkener, dukkeservicer o.s.v. Det er en ret grundig fremlæggelse af de forskellige typer og fabrikater, der har været brugt gennem perioden – omfattende, men lidt skematisk opremsende, og fremlæggelsen stærkt bundet til Nationalmuseets samlinger.

Dernæst følger nogle kapitler om det legetøj, der stort set var drengenes: soldater, borge, opstillingsfigurer, det bevægelige legetøj, men også mange spil, der var for såvel piger som drenge. Kapitlerne fremlægger redeligt og grundigt de forskellige typer og deres udvikling, men udmærker sig ved også at sætte genstandene lidt ind i et sam-

tidsperspektiv og belyse lidt af det miljø, legetøjet er fremstillet og brugt i.

Bogens sidste kapitel har overskriften »Pædagogisk legetøj,« – alt legetøj er vel for så vidt pædagogisk, her menes stort set kundskabsgivende legetøj. Men i dette kapitel fremlægges som indledning kort nogle af tankerne om, hvordan ændringer i legetøjets udformning og sammensætning hænger sammen med ændringer i forventningerne til børnene; her kobles børneopdragelsesteorier sammen med legetøjets udformning, alt ud fra en forståelse af, at legetøjet er noget, de voksne vælger til børnene i forsøg på – gennem legen med legetøjet – at præge dem i bestemte retninger. Indledningen i dette kapitel burde have været en mere udbygget, overordnet indledning til hele bogen, ikke puttet af vejen i sidste kapitel.

Da bogen således i stor udstrækning er refererende og beskrivende, er der imidlertid ingen tvivl om, at den, med sine mange illustrationer og systematiske gennemgange af typers ændringer, vil blive en yderst nyttig opslagsbog for alle, der arbejder med gammelt legetøj. Som sådan er den grundig og omfattende. En belysning af, hvorfor legetøjet ændrer sig gennem denne 100-års periode havde imidlertid også været nyttig; men den store sammenkobling mellem barndommens, familielivets, opdragelsens, legenes og legetøjets historie må fortsat stykkes sammen andre steder fra. Bogen præsenterer »hvordan«, ikke »hvorfor«.

Birgitte Kjær

Birger Thomsen: *Historiske vrage i danske farvande*. (G.E.C. Gads Forlag; 1982). 88 s., 146,40 kr.

Marinearkæologi har i de senere år vundet stor popularitet og mødt stor